БЛИЗЬКИЙ СХІД 12.12.2023 | Далія Шайндлін

Ізраїль не зміниться. Ось чому.

Після 7 жовтня дні уряду Нетаньягу злічені. Але через війну в Газі ізраїльтяни ще більше зміщуються вправо.

Після того як ХАМАС прорвав кордон між Ізраїлем і Газою й почав руйнувати все довкола, здавалося, що Ізраїль уже ніколи не буде таким, як раніше. Знадобилося всього кілька годин, щоб багато з тих припущень, на яких довго базувалась ізраїльська політика щодо палестинців, розбились об реальність. 16-річна блокада Гази не змогла гарантувати безпеку. Намагання уряду схилити ХАМАС в бік прагматизму – дозволами якщо не на катарське фінансування для ХАМАС, то на роботу для жителів Гази – натомість зробили Ізраїль надміру легковажним. А переконання, що загрозу з боку ХАМАС можна майже повністю нейтралізувати за допомогою сучасних систем спотереження, підземних загороджень і системи ПРО «Залізний купол», виявилось абсолютно хибним.

Проте один важливий аспект лишається тим самим. Хоча ізраїльтяни звинувачують керівництво країни в катастрофічних провалах у сфері безпеки, які й призвели до терактів, їхня загальна політична орієнтація, здається, навряд чи зміниться. Прем'єр-міністр Беньямін Нетаньяху цілком може бути змушений піти у відставку, коли війна закінчиться (якщо не раніше, оскільки війна не має чіткої кінцевої точки). Але ізраїльська історія неодноразово показувала, особливо в попередні десятиліття, що війни або епізоди надзвичайного насильства, подібні до того, що відбувається зараз, тільки посилювали правий нахил в ізраїльській політиці. Якщо ця тенденція збережеться й зараз, ізраїльтяни можуть обрати новий уряд, але можуть і підтримати ті самі хибні припущення, які визначили цей нахил і посприяли початку нинішньої кризи.

Провина керівника

Недивно, що багато ізраїльтян покладають відповідальність за катастрофічний провал у сфері безпеки країни на Нетаньягу, найвищу посадову особу. Більше вражає те, що вони висловлюють свою незгоду безпосередньо під час однієї з найважчих для Ізраїлю воєн за кілька десятиліть. Так, у перші тижні після нападу відбулося

кілька демонстрацій з закликами до Нетаньягу піти у відставку. До закликів приєднався голова опозиції Яір Лапід, а також сім'ї деяких з убитих або викрадених ХАМАСом людей. Численні опитування показують, що якби вибори відбулися зараз, поразка Нетаньягу була б нищівною.

Навіть опитування, проведене 22 і 23 листопада – після того, як уряд анонсував угоду про звільнення заручників, яка могла б посилити його позиції, – показало, що правляча коаліція втратить 23 з 64 місць у Кнесеті (всього їх 120). Підтримка партії самого Нетаньягу різко впала: якби вибори відбулися зараз, «Лікуд», за результатами опитувань, втратив би майже половину з 32 місць у Кнесеті. Найбільша дивина: понад три чверті ізраїльтян вважають, що Нетаньягу має піти у відставку після або й під час війни.

Ці цифри дуже контрастують з тим, що буває зазвичай: коли якась країна зазнає нападу або перебуває в стані війни, підтримка лідера різко збільшується.

Ізраїльтяни, однак, уже не вперше відвертаються від своїх лідерів під час війни. В 1973 році прем'єр-міністерку Голду Меїр звинуватили в тому, що вона не змогла передбачити напад Єгипту, з якого почалась Війна Судного дня, і врешті-решт відправили у відставку. Друга інтифада (жорстоке палестинське повстання, що почалося в 2000 році) призвела до краху уряду прем'єра Егуда Барака, який 2001 року програв Аріелю Шарону з різницею в 25 відсотків.

Ще одним прикладом стала війна Ізраїлю проти «Хезболли» 2006 року. Вже в серпні 63 відсотки ізраїльтян вважали, що прем'єр Егуд Ольмерт неспроможний вести війну належним чином і повинен піти у відставку. На початку 2007 року Ольмерт також фігурував у корупційних розслідуваннях, і понад три чверті ізраїльтян були незадоволені його роботою – та сама частка, яка нині хоче, щоб Нетаньягу відмовився від влади. (Ольмерт в результаті пішов у відставку в 2008-му через звинувачення в корупції.)

З огляду на цю закономірність, цілком можливо, що Нетаньягу спіткає та сама доля. Його ультраправий коаліційний уряд, сформований наприкінці грудня 2022 року, активно критикували ще задовго до нападу ХАМАС. Протягом більшої частини минулого року величезна кількість ізраїльтян виходила на вулиці, щоб виступити проти вкрай суперечливого урядового плану реформування судової системи, що стало найтривалішим протестом в ізраїльській історії: 7 жовтня він тривав би 40-й тиждень поспіль. Вже в квітні лише 37 відсотків ізраїльтян підтримували прем'єр-

міністра, а після терактів ця цифра впала до 26 відсотків. До середини листопада вдвічі більше ізраїльтян, а саме 52 відсотки, стали віддавати перевагу колишньому начальникові штабу Армії оборони Ізраїлю Бені Ґанцу, головному політичному суперникові Нетаньягу, а нині його партнерові в надзвичайному воєнному кабінеті.

Крім того, Нетаньягу також переслідують звинувачення в корупції. На тлі активних корупційних справ проти нього, безпекових провалів за його правління й нинішньої війни йому буде важко, якщо взагалі можливо, залишитися на посаді. Але виникає важливе питання: чи призведе його відхід до фундаментальних змін у напрямку ізраїльської політики?

У відповідь – вправо

Війна або епізоди насильства не раз призводили до того, що ізраїльтяни розверталися вправо. І за перші десять років цього століття ізраїльтяни ще більше змістилися вправо. Перша половина десятиліття відзначилася чотирма роками самопідривів смертників і повторним вторгненням Ізраїлю в палестинські міста в рамках операції «Захисний щит». Друга половина включала війну 2006 року в Лівані, а також виведення ізраїльських військ з Гази, що сприяло перемозі ХАМАС на палестинських виборах і насильницькому захопленню ним Гази в 2007-му. Наслідком стала блокада сектору Ізраїлем. Тоді почастішали ракетні обстріли Ізраїлю з Гази. Відповіддю на них стала операція «Литий свинець» – масоване вторгнення Ізраїлю в Газу в 2008-2009 роках. Невдовзі після цієї війни ізраїльтяни знову обрали Нетаньягу, чия партія «Лікуд» ставала дедалі більш популістсько-націоналістичною. В 2011-му більше половини ізраїльських євреїв називали себе правими, в той час як лівих було більш ніж утричі менше, а саме близько 15 відсотків.

У 2010-х роках тенденція зберігалася. Ізраїль тоді мав численні сутички з ХАМАС, включно з більш тривалою операцією в Газі в 2014 році, і кількість виборців-євреїв з правими поглядами неухильно зростала. Хоча в середині 2010-х цей показник ще коливався навколо позначки в 50 відсотків, до 2019 року, згідно з моїми опитуваннями, він сягнув 60 відсотків. На той момент ізраїльські араби – близько 20 відсотків населення Ізраїлю (але приблизно 17 відсотків дорослого електорату) – вже також регулярно брали участь в опитуваннях, і їхня низька підтримка правої ідеології знизила загальний середній показник. Але все одно, навіть з урахуванням арабів, близько половини ізраїльтян вважали

себе правими. (У більшості опитувань останніх років частка лівих зросла приблизно до 18 відсотків від загальної кількості населення саме за рахунок ізраїльських арабів.)

За роки, що передували нинішній війні, ця траєкторія окреслилася ще більш чітко. Примітно, що всього за п'ять днів до нападу ХАМАС aChord, дослідницький центр соціальної психології при Єврейському університеті, провів опитування, яке показало, що дві третини ізраїльтян-євреїв ідентифікують себе як праві (палкі або помірковані) і десять відсотків – як ліві. Тобто на кожного лівого ізраїльського виборця-єврея припало майже семеро правих. З огляду на ці вражаючі дані, було б дивно, якби ізраїльтяни не зсувалися ще більше вправо після найжахливішого з часів заснування країни епізоду насильства проти них.

Знову те саме?

Попри величезне незадоволення Нетаньягу як керівником, побоювання щодо політичної нестабільності, схоже, дозволять йому залишитися при владі під час нинішньої війни. Але навіть якщо Нетаньягу врешті-решт буде змушений піти з посади, далеко не факт, що Ізраїль обере інший ідеологічний шлях.

Актуальні опитування показують, що виборці тяжіють до правоцентристської партії Ґанца «Національна єдність». Отже, одним з можливих результатів нинішньої кризи може стати перехід Ізраїлю до нового уряду на чолі з Ґанцом. Він, імовірно, утримається від постійного потоку популізму, що розколює суспільство, та уникне корупційних скандалів, і майже напевно утримається від месіанського прагнення урядів своїх попередників розширити поселення або формалізувати анексію. Проте, зважаючи на довгий військовий послужний список Ґанца та наявність у його партії колишніх членів «Лікуду», він має вагу на правому фланзі й буде прагнути її зберегти. І мало що в риториці Ґанца дозволяє припускати, що він суттєво відхилиться від нинішнього підходу правих до палестинської проблеми. Ні в ролі кандидата, ні після свого входження до військового кабінету Ґанц не підтримував відкрито рішення про дві держави, як і будь-яке політичне вирішення палестинського питання. Ще торік, говорячи про ідею «двох держав для двох народів», він заявляв: «Я проти цього».

Однією з найбільших помилок Нетаньягу було те, що він розглядав палестинську проблему виключно в контексті безпеки, так, ніби політику, яка стоїть за конфліктом, можна ігнорувати. Це, звичайно, призвело до виникнення сліпої плями, яка допомогла ХАМАС

зробити свій напад таким смертоносним. Але Ґанц, як людина з ЦАХАЛ, схоже, розглядає палестинську проблему так само: як загрозу безпеці, яку потрібно стримувати, а не як визнання права палестинців на самовизначення. І якщо це так, то, попри весь жах, 7 жовтня, схоже, призведе до продовження того самого, включно з циклами нещастя для обох сторін.

Скорочений переклад статті Why Israel Won't Change. © Foreign Affairs.

Переклад з англійської Дар'ї Прусенко

Далія Шайндлін

Д-р Далія Шайндлін (Dahlia Scheindlin) – дослідниця громадської думки та політична аналітикиня. Вона є членкинею Century International, засновницею і колумністкою ізраїльського онлайн-журналу +972, а також ведучою подкасту The Tel Aviv Review на радіостанції TLV1.